

O LUMINĂRE LA MEMORIALUL VICTIMELOR COMUNISMULUI ȘI AL REZISTENȚEI DE LA SIGHET

Ioan OPRÎȘ

Am vizitat închisoarea din Sighet prin 1984, la puțină vreme după dezafectare, când – eliberată complet de sarcina ei – construcția stătea ca un imens semn de întrebare pe seama autorităților locale. Eram în Maramureș pentru a sărbători Sfintele Paști, și ne-am asociat cu istoricul Dinu Giurescu și soția sa, sub îndrumarea respectabilului profesor Petre Mihalyi și a prietenului Mihai Dăncuș. Cu ei am pătruns în curtea închisorii, străbătând cu emoție spațiile acestui adevărat malaxor de vieți omenești.

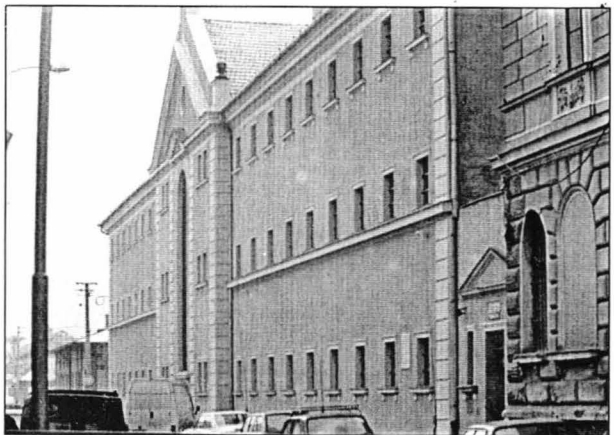
Împreună am vorbit îndelung, în acele zile și după, despre teribila închisoare, prizonierii și morții ei, paznicii și securiștii legați de destinul acestora.

Atunci ne-a fost dat să fim alături, fie și pentru o clipă, de soții Giurescu ai căror părinți „serviseră” la Sighet. Lacrimile lor nu vor putea fi ușor uitate. Gândul la toate aceste drame auzite, învățate după cărți și trăite chiar, nu m-a părăsit încă. Nici frica! O frică de noi, venind din constatările asupra răului imens pe care îl poate face românul românului. Cum editasem în 1985, *Scrierile alese* ale unuia dintre cei mai de seamă istorici români ai acestui veac – Alexandru Lapedatu (1876 - 1950) – mort și el la Sighet – interesul meu pentru acest loc a sporit.

Între timp, am pregătit alte trei cărți destinate vieții acestui reputat istoric și om politic (1996, 1997, 1998), iar din aceeași categorie a întemnițaților am tipărit și monografia *Anton Golopenția* – un destin frânt (1997).

Familiarizat deci cu o asemenea obsedantă problematică, apropiată mai recent prin cercetarea arhivelor speciale, am susținut, fără să știu prea multe detalii, proiectul Sighet. Punctul meu de vedere: Memorialul de la Sighet trebuie să se așeze în centrul unui context geografic și cultural. Maramureșul, prin satele și oamenii săi a rezistat comunizării, sovietizării și colectivizării mai direct ca-n alte zone.

Fiindcă tradițiile comunităților de oameni liberi sunt, sigur, mai vechi și mai înrădăcinate decât aiurea.

Fiindcă orgoliile – argumentate de frumusețea peisajului sfințit de Dumnezeu și bine servit de oameni – naționale (regionale) și credința au fost, poate, mai puternice ca-n alte părți.

Un atare demers muzeal mi s-a părut că poate fi susținut prin revitalizarea lanțului de biserici de lemn și locuri istorice, care ar constitui fundalul acestui spațiu cultural; așijderea prin includerea muzeelor și reperelor memoriale existente – admirabile valori istorice și etnografice – și chiar dezvoltarea lor. În spusele mele, din 1993 – 1994, *proiectul Memorialului* trebuia să preia toate acestea, să le integreze și armonizeze, înființând chiar un Centru zonal de studii interetnice (vezi rolul unei case memoriale Wiesel) și altul de conservare – restaurare a arhitecturii de lemn. Deci componenta interetnică foarte clară din Maramureș – evrei, ruteni, maghiari, alături de români – își are un loc direct în textura proiectului.

Recent, vizitând *Memorialul* sub îndrumarea acelorași „ghizi“ ca și-n 1984, am fost, mărturisesc, foarte impresionat de ceea ce s-a făcut. O muncă uriașă, e drept, susținută cu fonduri substanțiale, au transformat închisoarea din Sighet. Aceasta este acum de nerecunoscut! Arhitecții și constructorii au refăcut-o radical, rămânând foarte puțin din ceea ce a însoțit destinul ei tenebros de nemilos balaur. Totul este cosmetizat, igienizat, modernizat: spațiul ei e însă departe de a putea evoca drama și a ne-o face foarte clară, convingătoare.

Să nu uităm că generațiile tinere nu pot trece – sau n-ar trebui să

treacă – nepăsătoare pe lângă un atare simbol. Dacă edificiul a fost riguros modernizat, te aștepți, ca măcar mesajul să transpară mai emoțional transmis, sub forme muzeale. Este adevărat însă că *Memorialul* e de dată recentă (inaugurat la 20 iunie 1997), și deci se pot perfecționa formele muzeografice. Tocmai de aceea, cu înțelegerea devenirii sale, sugerăm o rediscutare a ceea ce reprezintă tematic acest muzeu. Abordat monografic prin titulatură – cu tematica *victimelor comunismului și rezistenței* (anticomuniste, n.n.) – el ar trebui să reunească, pe mult mai multe planuri decât astăzi, subiecte adiacente dar care dau în final o imagine globală.

Dacă privește victimele din România, atunci ambiționează să reprezinte, acum incomplet, cu carențe și dezarticulat un fenomen național. Pentru că lipsesc mai multe repere fără de care nu putem înțelege (iar străinii și mai puțin) cele petrecute în România după al II-lea război mondial. Astfel, sunt absente cauzele care au făcut posibilă victoria vremelnică a comunismului, canalele de susținere și cei aflați în serviciul său. Apoi, apar doar victimele și aproape de fel instituțiile, autoritățile și cei care le-au produs și administrat. Victime fără factorii de opresiune – politici, militari, polițienești, juridici, economici, sociali, ideologici – nu se poate! La Sighet nu transpare încă analiza lucidă asupra compromisului făcut de oameni, din rațiuni directe și concrete de conservare a vieții. Cum nu se poate, încă, lectura explicit sorgintea externă a comunizării României, contribuțiile Marilor Puteri la această dramă. Există riscul să admitem, cu prea mare ușurință, ideea că românii – ca popor – ar fi dorit să se comunizeze, ceea ce este un fals. Firește, repet, începutul unei atari întreprinderi – care cere foarte mult profesionalism, imparțialitate și gândire istorică – este deosebit de dificil. Demersul în sine nu admite ierarhii și subiectivități în a exprima efectele unui atât de grav proces istoric. Scopul său este să explice și să educe, pentru a face imposibilă repetarea greșelilor.

Tocmai de aceea, ne permitem gândurile de față.

Să mai spunem că nu apar destul de clar în textura exprimării multe categorii de victime și opozanți:

ai militarilor, sistemului academic, liber profesioniștilor (juriști, medici, scriitori, ziariști, artiști etc.), ai celor din provinciile românești (Maramureșul istoric, Bucovina de Nord, Basarabia) sau ai emigrației. Peste toate acestea se cere reprezentarea dramelor etnicilor germani, acelea ale deportaților și prizonierilor din Rusia, care-au cernit multe familii din România.

Am vizitat Memorialul Sighet și n-am fost deloc impresionat – deși căutam să fiu – de felul în care “arată” mărturiile concrete: prea multe hârtii xerografiate, neclare și inestetice, copii fotografice de slabă calitate, câteva cărți și abia câteva zeci de obiecte din zona concentraționară. Cunosc, desigur, din experiențe muzeale, cât de greu este să constituim un patrimoniu specializat. Dar în acest scop trebuie insistat. Cât despre expunerea lor și regulile elementare de percepere optică a mesajului, ar fi încă multe de făcut. De pildă, un bloc informatic dotat cu un panou electronic poate prezenta filme documentare bine alese iar standul comercial trebuie să preia mulțimea publicațiilor ce tratează tema Memorialului.

Memorialul din Sighet este opera, în principal, a Fundației Academiei Civice, care se cere elogiată și sprijinită întru perfecționarea lui. Dar Memorialul a devenit, pregnant, un bun public al istoriei naționale.

România are puține muzee memoriale. Cel de la Sighet poate și trebuie să ofere un model. Din atari considerente, desăvârșirea lui impune o largă discuție cu specialiștii, în

primul rând, cu istoricii și muzeografilor. Altfel, există riscul comparării cu fostul muzeu comunist de la Doftana, pe care generația ce a proiectat Memorialul ar trebui să-l fi cunoscut și studiat.

Sighetul este un oraș cu repere istorice și culturale bogate: monumente și case memoriale, muzee; de el se leagă un admirabil Festival național al obiceiurilor, dar și amintirile unor celebre personalități, români sau străini, care l-au vizitat, dorind să cunoască Maramureșul.

Tocmai de aceea, merită efortul de a-i ajuta pe cei care vin acum la Sighet: indicatoare de semnalizare a acestor repere, pliante, afișe, ghiduri, videocasete trebuie de urgență făcute.

Când am părăsit Sighetul, în cimitirul săracilor, unde se găsesc osemintele celor morți în închisoare,

Résumé

Parmi les prisons de la Roumanie d'après la guerre. Une des plus affreuses (prisons politiques de la Roumanie) a été celle de Sighet.

A la suite de la désaffectation de celle-ci, les autorités locales et La Fondation de L'Alliance Civique ont proposé et ont réalisé ici, ayant un projet sous-term par le Conseil de l'Europe – Le Mémorial des victimes du communisme et de la résistance, inauguré en 1997.

L'auteur fait une analyse critique de ce nouveau musée en proposant des suggestions en ce qui concerne l'élaboration thématique, l'optimisation de la technique expositionnelle, en suggérant l'utilisation des moyens modernes multimédia.

doar troițele înnegrite semnifică ceva pentru acela care cunoaște locul. Nici un indicator, nici o placă, nici un însemn, deși tocmai aici este centrul Memorialului Durerii!

Pe măsură ce m-am îndepărtat de Sighet, în gând îmi stăruie însă, tot mai puternică, ideea: la Aiud sau la Pitești, la Periprava sau la Râmnicu Sărat, la Craiova sau la Jilava, la Gherla și-n alte teribile locuri de pedeapsă n-ar trebui edificat câte un Memorial al victimelor? Oare, departamentele care au măsurat și administrat pedeapsa timp de 5 decenii la rând, crescând aluatul nemulțumirilor și nedreptăților – al Internelor și Justiției – nu ar trebui să înmulțească locurile de reflecție și penitență, detașându-se astfel printr-o nouă și corectă atitudine față de **Rău**?!

On propose aussi un ample désat, avec la participation des historiens, des muséologues et des architectes est appréciée comme une contribution remarquable pour la réussite de cette démarche muséologique en assurant une meilleure expressivité et un impacte désiré.

Situé dans le centre de ce tracé historique, le Mémorial (musées, maisons et des sites mémoriaux) nécessite des mesures favorables pour une véritable mise en valeur.

La qualité de ces musées – difficile d'être réalisés par des considérations d'ordre objectif – à côté d'autres lieux de concentration (Aiud, Gherla, Pitești etc.) représente une leçon de vie pour les générations prochaines, préoccupés par l'étude d'histoire contemporaine.